

Taidepolitiikan piiloutuva poliittisuus

Simo Häyrynen

Hyvinvointivaltio on pitkään muodostanut suomalaisen julkisen taidepolitiikan kehysten ja oikeutuksen. Hyvinvointivaltion sosiaalisen universalismin perusajatus on kaikkien yksilöiden ja ryhmien sisällyttäminen tasapuolisesti yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin. Ajatus on koskenut myös taiteita ja taiteilijoita. Systemi, joka on luonut maailman kattavimpiin kuuluvan taidekoulutuksen ja taiteen apurahajärjestelmän, on samalla tullut yhdenmukaistaneeksi käsityksiä siitä, miten taide yhteiskuntaan asettuu. Yhdenmukaisuus on helpottanut taiteiden organisointia, tilastointia ja ohjausta yhden tarkoituksenmukaisuuden pohjalta.

Keskitetyn tarkoituksenmukaisuuden kannalta on hankalaa, että eri taiteenaloilla, tyyliuunnilla, sukupolvilla, poliittisilla liikkeillä, jopa alueillakin on omat tapansa tarkastella taiteen paikkaa maailmassa. Edes hyvinvointivaltiolla ei ole pysyvää tarkoitusta. Hyvinvointivaltion instituutiot lasten neuvoloista kirjastoihin joutuvat sopeutumaan väestömuutoksiin, teknologian edistysaskeliin ja taloudellisen ympäristön vaihteluihin. Uudet sopeutukset taas muuttavat aiemman universalismin sisältöä.

Nyky-Suomessa systemaattinen taidepoliittinen linjakeskustelu vaikuttaa vähäiseltä. Poliittiset puolueet ottavat laiskahkosti kantaa taidepolitiikkaan. Perussuomalaisten viime eduskuntavaaleja edeltäneessä vaaliohjelmassa esittämä tuen poistaminen ”postmodernilta tekotaiteelta” muodostaa poikkeuksen. Taidepoliittisten

linjojen vetäminen on viime vuosina ulkoistettu parlamentaarisilta komiteoilta konsulteille. Eikö puolueilla kerta kaikkiaan ole taidepoliittisia näkemyksiä työpaikkojen ja lämmitettävien laitosten lisäksi? Vai koetaanko poliittisuus jollain tapaa brutaalina 'puhtaiden taidearvojen' näkökulmasta? Taidepolitiikassa vaikuttaa edelleen vahvana 1970-luvun ylipolitisoituneeksi koetun taide-elämän aiheuttama trauma.

Niin tai näin, ajatus politiikattomasta taidepolitiikasta nojautuu hyvin pinnalliseen taidekäsitykseen. Yksiulotteinen käsitys taiteesta terapeuttisena mielialalääkkeenä, kaupunkikeskustojen elävöittäjänä tai viennin veturina piilottaa poliittisuuden lopputuloksissa näkymättömiin neuvotteluihin, lehmänkauppoihin ja yhteensovittamisiin muiden alojen kanssa. Konsulttikielestä on tullut politiikan näkymättömäksi tekevä taikajuoma. Laskelmissa ja ohjauksissa rakentuu yhteiskunnallisesti voittaneen taidemaun fasadi. Toisissa yhteyksissä tällaista erityisyyksiä yhtenäistävää valtaa on kutsuttu kulttuuri-imperialismiksi.

1960- ja 1970-luvuilla tuntui olevan tapana, että taiteilijat osallistuivat aktiivisesti yhteiskunnan symboliseen uudistamiseen. Samanlaista yhtenäistä liikettä ei viime vuosien murroksissa ole tunnistettu, vaikka markkinahenkisyyden, nationalismin, ekomodernisaation ja työttömyyden kaltaiset emergentit ilmiöt ovat lisänneet taiteilijoiden yhteiskunnallista kysyntää sekä puolesta että vastaan. Tässä mielessä pitkään jatkunut keskustelu Helsingin Etelärantaan kaavaillusta Guggenheim Helsingistä on ollut taidepolitiikkaa pelkistetyimmillään. Guggenheim-keskustelu antaa mahdollisuuden pohtia yhteiskunnan ryhmittymistä taiteen näkökulmasta. Nekin ihmiset, joilla harvoin on julkista mielipidettä taiteesta, saavat nyt tilaisuuden esitellä sellaista eräänlaisena sosiaalisena uskontunnustuksena taustaryhmälleen.

Tutkimuksen tehtävä on kaivaa esiin myös ei-julkinen ja piiloutuva politiikka. Tässä teemanumerossa pyritään tunnistamaan taidepolitiikan sisäisiä vaihtoehtoja. Onko sellaisia olemassa? Ja mikäli on, mitkä ovat vaihtoehtoisen taidepolitiikan foorumit ja esittämistavat? Miksi politiikka piiloutuu? Ketä taidepolitiikan epäpoliittisuus hyödyttää? Vai onko vaihtoehdottomuus sittenkin taidepolitiikan ainoa mahdollisuus kilpailussa muiden yhteiskunnallisten voimien kanssa?